

Edmund Nieznański

Stanisław Kamiński jako logik

Studia Philosophiae Christianae 29/1, 166-169

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Do metodologicznych błędów ogólnych zalicza:

1. Błędy definiowania, wśród których wskazuje na 3 błędy formalne i 9 pozaformalnych.
2. Błędy podziału i klasyfikacji (wyróżnia 2 formalne i 3 pozaformalne).
3. Błędy stawiania i rozwiązywania zagadnień naukowych (wskazuje na 6 rodzajów błędów dotyczących formułowania zagadnień naukowych i stawiania hipotez oraz na 5 odmian błędów dotyczących nie poprawności rozwiązań).
5. Błędy dyskusji, które sprowadza do pięciu rodzajów.

Do metodologicznych błędów specjalnych zalicza i bliżej analizuje:

1. Błędy metody dedukcyjno formalnej,
2. Błędy metody statystycznej,
3. Błędy metody przyrodniczej,
4. Błędy metody historycznej,
5. Błędy metody filologicznej.

EDWARD NIEZNAŃSKI

STANISŁAW KAMIŃSKI JAKO LOGIK

WPROWADZENIE

W bibliografii dołączonej do znanego z *Ruchu Filozoficznego* autobiogramu ks. Stanisława Kamińskiego możemy dokonać prostych obliczeń, z których wynika, że bibliografia ta obejmuje:

101 pozycji z zakresu epistemiczno-metodologicznych problemów poznania,

31 — z historii logiki,

8 — z problematyki zastosowań logiki do filozofii,

8 — z semantyki ogólnej

i 6 — z logiki formalnej.

W stosunkowo bogatej już literaturze opracowań dorobku ks. Kamińskiego słusznie przeto dominują oceny jego ważnych i licznych dokonań z metodologii nauk i historii logiki. Skupimy jednak naszą uwagę na trzech wprawdzie pomniejszych zbiorach publikacji, ale bliższych istoty logiki, tj. na pracach z logiki formalnej, semantyki i logiki stosowanej.

UDZIAŁ STANISŁAWA KAMIŃSKIEGO W ROZWOJU LOGIKI FORMALNEJ

Stanisław Kamiński wysoko sobie cenił wiedzę i umiejętności w zakresie logiki formalnej. Gorąco zachęcał filozofów do podnoszenia ogólnej kultury logicznej, w imię wzrostu poziomu ich sprawności naukowej. W poznawaniu współczesnej logiki formalnej był jednakże samoukiem. Jego wiodący nauczyciel — ks. prof. Antoni Korcik logiki matematycznej bliżej nie znał i był w zasadzie historykiem logiki dawnej. Nawet sporadyczne kontakty ze Słupeckim, Łosiem i Mostowskim przerwała konieczność wczesnego podjęcia zajęć dydaktycznych z logiki na KUL. Już w 1952 roku ks. Kamiński wydaje skrypt *Elementy logiki* obejmujący zagadnienia semiotyki, logiki formalnej i metodo-

logii nauk. Potrzeba takiego skryptu była nagła, bo istniejące wówczas podręczniki A. Mostowskiego *Logika matematyczna* z 1948 roku i T. Czeżowskiego *Logika* z 1949 nie mogły stanowić podstawy do prowadzenia kursorycznych wykładów z logiki. *Elementy logiki formalnej* pojawiły się jeszcze także w 1976 jako 30-stronicowy dodatek do *Wstępu do filozofii* Antoniego Stępnia i zawierały zestaw najogólniejszych pojęć i zagadnień logiki matematycznej. Jeśli logikiem formalnym mielibyśmy nazywać tego, kto opanował metodę dowodzenia twierdzeń w takim stopniu, że potrafi tworzyć dowolne rachunki logiczne, to do roku 1963 filozofowie nie mieli raczej szans zostania takimi logikami. Dopiero bowiem w roku 1963 pojawił się podręcznik Słupeckiego i Borkowskiego *Elementy logiki matematycznej i teorii mnogości* nauczający poraz pierwszy założeniowej metody dowodzenia. Stosowana wcześniej wyłącznie aksjomatyczna dedukcja w logice — jak zauważył Słupecki — była nazbyt skomplikowana nawet dla samych matematyków. Ks. Stanisław Kamiński, samouk w logistyce, kształcący swe umiejętności formalne w okresie braku stosownej metody zrzędynował od samego początku z uprawiania współczesnej logiki formalnej na rzecz niektórych zagadnień logiki tradycyjnej.

(1) W artykule *W sprawie liczby konkludujących trybów sylogistycznych*, *Studia Logica* 8 (1958), s. 165—174 Stanisław Kamiński ustosunkował się krytycznie do wzoru C. A. Mereditha na liczbę (l) niezawodnych trybów sylogistycznych o n terminach: $l = n(3n - 1)$ i wykazał, że istnieje 10 różnych zasad określania owej liczby, a nie tylko ten jeden Mereditha.

(2) Na rozbieżności kwantyfikacji tradycyjnej i współczesnej zwrócił uwagę Stanisław Kamiński w artykule *Kwantyfikacja terminów w zdaniach logiki tradycyjnej*, *Roczniki Filozoficzne* 8 (1960) z. 1, s. 5—15. O ile kwantyfikacja współczesna jest jednozakresowa o tyle tradycyjna jest wielozakresowa. Swoistą także własnością tradycyjnej kwantyfikacji jest jej wewnątrzfunktorowe umiejscowienie, tzn. w kwantyfikujących częściach funktorów — w słówkach *każdy*, *niektóry*, *wszystkie* itp. Logika tradycyjna, czy raczej jej metalogika, według Kamińskiego posługiwała się także pewnym metajęzykowym sposobem kwantyfikacji, gdy mianowicie używała określeń *termin rozłożony* (wzięty w całym zakresie) i *termin nierozłożony* (wzięty w niecałym zakresie).

(3) Wykorzystując zawarty w artykule Greniewskiego *Próba „odmłodzenia” kwadratu logicznego* (*Studia Logica* 1 (1953), 276—286) pomysł pewnego uogólnienia praw kwadratu logicznego w języku rachunku zdań ks. Stanisław Kamiński w pracy *Tradycyjna teoria wnioskowania bezpośredniego jako pewien fragment dwuwartościowego rachunku zdań*, *Studia Logica* 11 (1961), s. 6—18 rozszerzył wspomniane uogólnienie z kwadratu logicznego na wszystkie prawa wnioskowania bezpośredniego. Było to pewnego rodzaju definicyjne rozszerzenie klasycznego rachunku zdaniowego o wieloargumentowe funkcjory prawdziwościowe, wraz z ilustracją możliwych podstawień do nowych tautologii wybranych formuł tradycyjnej logiki formalnej.

(4) Ostatnią pozycją Ks. Profesora z zakresu logiki formalnej był artykuł *Reguły sylógizmów z uwzględnieniem schematów o zaprzeczonym podmiocie*, *Studia Logica* 16 (1965), s. 45—49. Stanisław Kamiński nawiązując do stwierdzenia T. Czeżowskiego w *Logice*, że reguły Hiszpana nie obejmują sylóizmów ze „zdaniami o zaprzeczonym

podmiocie”, formułuje nowe reguły w taki sposób, by dotyczyły również i tych sylogizmów. W rezultacie tej zmiany redakcji reguł Hiszpana uzyskuje zestaw 48 konkludujących trybów sylogistycznych.

PARĘ UWAG DO SEMANTYKI STANISŁAWA KAMIŃSKIEGO

Do prac Ks. Prof. Kamińskiego z zakresu semantyki logicznej zaliczamy następujące artykuły:

1. *O definicji logiki formalnej* (1952),
2. *Rola pewnych funkcyj w logice i języku potocznym* (1953),
3. *O błędach słownego przekazywania myśli* (1958),
4. *Próba klasyfikacji błędów wystawiania myśli* (1960),
5. *Problem prawdy w fizyce* (1961),
6. *Koncepcja błędu logicznego* (1961),
7. *Systematyzacja typowych błędów logicznych* (1962),
8. *Definicja* (1979).

Wymienione publikacje dotyczyły zaledwie spraw definiowania, pojęć błędu logicznego i koncepcji prawdy w fizyce, a więc paru zagadnień semantyki ogólnej. Wiemy jednak, że najcenniejsze były semiotyczne uwagi Stanisława Kamińskiego poczynione okazjonalnie w jego pracach z zakresu epistemologii i metodologii filozofii. Wychodził tam bowiem z założenia, że „możliwe i konieczne jest jak najpełniejsze wykorzystanie semiotyki przy analizie języka metafizyki, a przede wszystkim przy budowie teorii tego języka” (*Z teorii i metodologii metafizyki*, s. 294).

STOSUNEK FILOZOFII DO LOGIKI W UJĘCIU STANISŁAWA KAMIŃSKIEGO

Z zakresu zastosowań logiki do filozofii Ks. Stanisław Kamiński opublikował następujące prace:

1. *Logika współczesna a filozofia* (1961),
2. *O zastosowaniu logiki współczesnej do metafizyki klasycznej* (1962),
3. *Co daje stosowanie logiki formalnej do metafizyki klasycznej* (1964),
4. *Aksjomatyzowalność metafizyki ogólnej* (1965),
5. *O formalizacji teorii tomistycznej ruchu* (1967),
6. *Sformalizowanie dowodu* (1968).

W pracach tych Stanisław Kamiński zajął krytyczne stanowisko zarówno wobec zastanych już dokonań, jak i samej nawet możliwości formalizacji filozofii. Wytykał przeważnie niezgodność znaczeniową, niekongruentność prób formalizacyjnych względem sformalizowanych treści. Główne źródła wspomnianej niezgodności upatrywał:

1°) w zastosowaniu ekstensjonalnych narzędzi analizy do intensjonalnego języka analizowanego i

2°) w kolizji jednoznaczności języka sformalizowanego z wieloznacznością, nieostrością i analogicznością języka poddawanego formalizacji.

Stanisław Kamiński posługiwał się jednak w swej krytyce jednym tylko znaczeniem pojęcia formalizacji, jedynym jakie znają filozofowie, a określanym jako przekład, jako odtwarzanie wypowiedzi naturalnego języka filozoficznego w symbolicznych parafrazach języka sformalizowanego. Jak się wydaje nikt już w naszych czasach — także dzięki Kamińskiemu — nie broni na serio wartości tak pojętej formalizacji. Natomiast krytyka prowadzona przez Ks. Prof. Stanisława Kamińskiego nie obejmuje i nie dotyczy drugiego rodzaju formaliza-

cji, tego mianowicie, które polega na budowaniu sformalizowanej teorii bytu. Jeśli bowiem ktoś tworzy sformalizowaną teorię bytu, może wprawdzie ulegać sugestiom wybranych filozofów czy szkół, lecz nie jest związany żadnym obowiązkiem wykazywania adekwatności parafraz, ponieważ niczego nie tłumaczy z języka na język, a tylko w specjalnie ułożonym przez siebie języku sformalizowanym wypowiada stwierdzone prawdy o rzeczywistości i zabiega o adekwatność własnej teorii jedynie względem tego, co jest, względem bytu.

ZAKOŃCZENIE

Nieodżałowanej pamięci Ks. Prof. Stanisław Kamiński był przede wszystkim oryginalnym w swych osiągnięciach teoretykiem i metodologiem filozofii klasycznej i niezwykle twórczym konstruktorem teorii nauki w ogóle. Jako tytan pracy uzyskał poważne rezultaty w badaniach dziejów logiki i metodologii nauk. W swym testamentie naukowym pozostawił nam ogromny, często pionierski dorobek i szczególne wyzwanie do „jak najpełniejszego wykorzystania semiotyki przy analizie języka metafizyki”.